

PERSONALITATEA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE

Diac. drd. Liviu PETCU

Grupul Capadocienilor

Secolul al IV-lea este descris ca fiind *secolul de aur al Bisericii creștine*, pentru că atunci au activat cele mai alese personalități ale vieții creștine, cele mai luminate minți ale epocii patristice. În manualele de *Patrologie*, acest secol este cuprins în perioada a doua a literaturii patristice ce se întinde de la anul 313 (Edictul de la Milan) până la 461 (data morții împăratului Leon I). În secolul al IV-lea s-au evidențiat trei bărbați virtuoși, numiți și *cei trei Capadocieni*: Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa și Grigorie de Nazianz, care au desfășurat o activitate literară și pastorală de neîntrecut.

Cei trei Sfinți Părinți formează grupul *Marilor Capadocieni*. Strâns uniți prin legături de sânge și de prietenie, au contribuit cu toții la triumful credinței în Niceea și Constantinopol, în Orient și în special în Asia Mică. Cât privește talentul și dăruirea de sine a fiecăruia pentru binele Bisericii, se poate spune că s-au completat unul pe altul: *Vasile era cu preeminență un om al acțiunii și al guvernării, Grigorie de Nazianz, un orator, iar Grigorie de Nyssa, un filosof. Dintre cei trei, Vasile era, fără îndoială, cel mai talentat*¹. Referindu-se la grupul Marilor Capadocieni, patrologul Andrew Louth susține că includerea în același grup a Sfântului Vasile, împreună cu prietenul său, Grigorie din Nazianz, și fratele său, Grigorie de Nyssa, sub denumirea de *Părinții Capadocieni* (inițial, *Marii Capadocieni*) reprezintă produsul învățăților moderni, care au considerat semnificative legăturile de familie, localizarea geografică și angajamentul teologic similar pe care l-au perceput la cei trei. Această grupare nu reprezintă o desemnare tradițională: cei trei Părinți ai secolului al IV-lea, evidențiați de Biserică în rolul de învățători

---

¹ J. Tixeront, *A handbook of Patrology*, Second edition, Authorized Translation, Based Upon the Fourth French Edition, St. Louis: B. Herder, 1923, p. 169.

universali sau ecumenici (Οικουμενικοί διδάσκαλοι) sunt Vasile cel Mare, Grigorie Teologul și Ioan Gură de Aur, sărbătoriți împreună de Biserica Ortodoxă la 30 ianuarie². Cei trei Capadocieni reprezintă o *splendidă constelație pe firmamentul Bisericii din Capadocia. S-a spus că în această trinitate sunt concentrate toate razele acelei strălucite epoci a creștinătății*³. Patrologul Johannes Quasten, în manualul său de Patrologie, afirmă că doar unuia singur dintre cei trei Părinți Capadocieni i s-a atribuit numele de *cel Mare*, și anume, Sfântului Vasile. Calificările sale remarcabile ca arhipăstor al Bisericii și organizator, ca mare exponent al doctrinei creștine și ca un al doilea Atanasie în apărarea Ortodoxiei, ca Părinte al monahismului răsăritean și reformator al Liturghiei, au motivat conferirea unui astfel de titlu⁴. Sfântul Vasile era numit *Cel Mare*, chiar și în rândul contemporanilor săi și își binemerita titlul din numeroase motive. Era *Cel Mare* ca exponent al doctrinei creștine și ca autor de omilii folosite de suflet, mai mare, încă, în viața practică, în rolul său de prelat al Bisericii și de om al faptelor. Putem spune, pe drept cuvânt, că, *dintre cei trei mari Capadocieni, Vasile era cel practic, Grigorie din Nazianz, vorbitorul și scriitorul, iar Grigorie de Nyssa, gânditorul*⁵.

Cunoscutul patrolog francez F. Cayré, referindu-se la caracterul Sfântului Vasile și la darurile cu care Dumnezeu l-a înzestrat: *trăsătura dominantă a caracterului Sfântului Vasile pare să fie o «deplinătate armonioasă» a darurilor cu care acesta a fost înzestrat.*

² Andrew Louth, *The Cappadocians*, in *The Cambridge History of Early Christian Literature*, edited by Frances Young, Lewis Ayres, Andrew Louth, Cambridge University Press, 2004, p. 289.

³ Otto Bardenhewer, *Patrology: the Lives and Works of the Fathers of the Church*, translated from the second edition by Thomas J. Shahan, Freiburg im Breisgau & St. Louis: B. Herder, 1908, p. 274.

⁴ Johannes Quasten, *Patrology*, volume III (The Golden Age of Greek Patristic Literature from the Council of Nicaea to the Council of Chalcedon), Spectrum Publishers, The Newman Press, Westminster, Maryland, 1960, p. 204; Claudio Moreschini și Enrico Norelli susțin, de asemenea, că cel mai prestigios dintre Părinții Capadocieni, Sfântul Vasile cel Mare, a fost recunoscut de ceilalți ca maestru comun, și în timpul vieții, și după moarte – cf. *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine de la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu*, Traducere de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosțeanu, vol. II/1, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 97.

⁵ Otto Bardenhewer, *Patrology: the Lives and Works of the Fathers of the Church*, translated from the second edition by Thomas J. Shahan, Freiburg im Breisgau & St. Louis: B. Herder, 1908, p. 280.

*Biserica s-a bucurat de un număr restrâns de astfel de oameni, atât de desăvârșiți și atât de cumpătați. A îmbinat la un stadiu înalt geniul din Roma cu cel din Grecia. Sfântul este atât un om al doctrinei, a cărui gândire clară, obiectivă, îndrumă o întregă generație, cât și un om de acțiune, cu un caracter ferm, care știe ce urmărește și folosește cu înțelepciune mijloacele pentru a-și îndeplini scopul*⁶.

În Sfântul Vasile cel Mare avem de fapt icoana ierarhului ortodox. De aceea, este dificil ca, în câteva pagini, să arătăm complexitatea personalității marelui mitropolit, măreția slujirii lui ierarhice, sfințenia vieții, puterea cuvântului lui de predicator, spiritul său organizatoric și grija față de săraci și bolnavi.

Scurtă prezentare a cadrului geografic, istoric, cultural și religios al Capadociei⁷

Capadocia se află la est de zona centrală a Asiei Mici, mai departe de orașele de coastă ale Mării Egee și ale Mării Mediterane, în care înflorise de multe veacuri civilizația greacă și, în consecință, cultura creștină, dar nu într-atât încât să fie izolată de capitală (drumul care ducea de la Constantinopol spre Antiohia trecea chiar prin această regiune). Este o regiune destul de întinsă, preponderent muntoasă, cu altitudini de până la 2500 m peste nivelul mării. Cea mai importantă apă curgătoare este râul Halys (Kizil Imark-ul de azi). La nord, Capadocia se învecina cu Galatia, la sud, cu Cilicia, iar la est, cu Armenia.

În traducere, Capadocia înseamnă *țara cailor*, după cum ne spune Jean Bernardi⁸, deoarece specificul ei era creșterea cailor.

---

⁶ F. Cayré, *Précis de Patrologie. Histoire et doctrine des Pères de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Desclée et Cie, Éditeurs Pontificaux, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 404.

⁷ Pentru înțelegerea cadrului geografic, istoric, cultural și religios al Capadociei, am utilizat următoarele surse care prezintă bogate informații cu privire la acesta: W. Jaeger, *Early Christianity and Greek Paideia*, Oxford, 1962, p. 76, Claudio Moraschini & Enrico Norelli, *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine de la Conciliul de la Niceea la începuturile Evului Mediu*, Traducere de Elena Caraboi, Doina Cernica, Emanuela Stoleriu și Dana Zămosteanu, vol. II/1, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 97, Jean Bernardi, *Grigorie din Nazianz. Teologul și epoca sa (330-390)*, Traducere: Cristian Pop, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p. 62, Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, Traducere: Diacon Cornel Coman, Editura Bizantină, București, 2003, pp. 7-11.

⁸ Jean Bernardi, *op. cit.*, p. 62.

În zorii secolului al IV-lea, Capadocia începe să prospere, în special datorită poziției sale geografice, fiind situată pe artera centrală a întregului Răsărit, care unea cele două capitale ale Imperiului roman. Așadar, era deschisă comerțului, ideilor din afară, informațiilor și culturii. Regiunea iese dintr-o lungă izolare și începe să se distingă. Mulți dintre capadocieni ocupă posturi civile și militare importante: comandă armate, guvernează provincii, iar unii prefecți ai Constantinopolului sunt capadocieni.

Deși Capadocia devine o provincie înfloritoare, totuși locuitorii ei nu vor înceta să fie luați în răs de către cei din Constantinopol, fiind socotiți provinciali neciopliți care pronunță rău limba greacă. De altfel, și Sfântul Grigorie era expus la acest gen de batjocuri, adesea fiind considerat nu doar un străin, ci mai mult chiar, un țăran, pentru simplul motiv că venea dintr-o regiune pe care se obișnuiseră să o socotească foarte înapoiată.

Cu toate aceste deprecieri ale locuitorilor Constantinopolului, totuși Capadocia avea caracter cosmopolit, cu nobili și înalți funcționari, cu instituții publice și multă bogăție, cu arte și litere cultivate. Toți cei care se ocupau cu administrația, literele și artele capitalei capadociene se mișcau într-un mediu grecesc. Majoritatea vorbeau greaca. Elenizarea Capadociei începuse încă din vremea stăpânirii grecești. Dominația generală a culturii grecești a înlesnit răspândirea creștinismului și în Capadocia. O importanță deosebită o are faptul că Sfântul Apostol Petru scrie în anul 63 sau 64 întâia sa Epistolă creștinilor din *Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia*.

În a doua jumătate a secolului al III-lea, acolo fusese misionar Sfântul Grigorie Taumaturgul, discipol al lui Origen și originar chiar din acele locuri, fiind născut în Neocezarea, în provincia vecină Pontului. Capadocienii din secolul al IV-lea au văzut în el un vechi învățător, tocmai pentru că adusese creștinismul în familiile lor. Uneori, chiar dacă nu îl numesc, ei fac aluzii la unele dintre doctrinele sale. Poate că, prin mijlocirea tradiției orale, care își avea originea în învățătura Sfântului Grigorie Taumaturgul, Părinții Capadocieni au putut să-l cunoască pe Origen, care le-a influențat decisiv formația teologică, cu toate că, nu poate fi exclus ca ei să-l fi cunoscut pe Origen datorită faptului că marele învățat a fost dintotdeauna faimos în Orient.

Capadocia, fiind o regiune în mare măsură creștinată, precum am precizat deja, furnizează chiar și episcopi unor orașe mai îndepărtate.

În timp, ea devine o mare citadelă a Ortodoxiei. Nici o provincie romană nu a primit episcopi creștini mai învățați cum au primit provincia Capadocia și ținutul Pont.

Astăzi, Capadocia este situată în Turcia, fiind o regiune cu climat continental cu mari fluctuații de temperatură, altitudinea ei medie situându-se între 1000 și 2000 de metri.

Sfântul Vasile – remarcabil teolog, Doctor al Bisericii și militant al unității ei

Ar fi incorect ca cineva să *vadă* în Vasile numai un administrator și organizator ecleziastic. Printre toate sarcinile sale obositoare, a rămas mare teolog. Ar putea fi numit, cu unele rezerve, *un roman printre greci*, din moment ce *chiar și lucrările sale relevă un om de acțiune și o învățatură asupra aspectelor practice și etice ale mesajului creștin, în timp ce restul Părinților greci ai Bisericii exhibă o preferință fermă pentru latura metafizică a Evangheliei*⁹. Sfântul Grigorie Teologul depune mărturie (Orat. 43, 66) că scrierile sale erau foarte apreciate de către contemporani atât pentru conținutul, cât și pentru forma lor. Educații și analfabeții, creștinii și păgânii, toți le citeau. Grigorie nu ezită să laude influența lor asupra propriei gândiri, vieți și aspirații și îl numește pe Vasile *maestrul stilului* (Ep. 51)¹⁰. Având o astfel de pregătire intelectuală, are și un larg orizont de gândire. El și-a însușit, prin studii îndelungate, toată știința trecutului și a prezentului. Scrierile sale cuprind, în afara unui mare număr de predici și scrisori, tratate dogmatice, ascetice, pedagogice și liturgice. Opera sa a exercitat o influență puternică nu numai asupra contemporanilor, ci și asupra Bisericii creștine de pretutindeni, până în zilele noastre. Din fericire, scrierile sale ne-au parvenit fără mari pierderi de-a lungul secolelor. În pofida aptitudinilor sale pentru studiul teoretic, înclinația naturală a spiritului său pare să-l fi purtat mai mult spre latura morală. Patrologul F. Cayré consideră că, *din punct de vedere literar, Sfântul Vasile pare să fie cel mai clasic dintre Părinții Greci*¹¹.

⁹Johannes Quasten, *op. cit.*, p. 208.

¹⁰*Ibidem*, p. 208.

¹¹*Précis de Patrologie. Histoire et doctrine des Pères de l'Église*, Tome Premier, Livres I et II, Société de S. Jean L'Évangéliste, Desclée et Cie, Éditeurs Pontificaux, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 400.

Pe parcursul scurtei sale vieți, Sfântul Vasile a fost un ferm adept la credința niceeană. Conținutul celor patru volume de mari dimensiuni care cuprind lucrările sale prezentate în *Patrologia* abatelui Migne este format din opere dogmatice, omilii și cuvântări, lucrări ascetice, liturgice, pedagogice, canonice și corespondență¹².

Vasile nu a acordat timp cercetărilor teologice doar de dragul muncii. Nu a scris nici o lucrare în care să încerce să expună totalitatea doctrinei creștine într-o manieră sistematică. Din contră, toate lucrările sale dogmatice au scopul clar de a combate erorile timpului său, în special pe cele ale arienilor și pnevmatomahilor. Cu acest scop în minte, Vasile și-a scris cele două opere, de maximă importanță: *Contra lui Eunomiu* și *Despre Sfântul Dub*¹³.

Sfântul Vasile dezvoltă o teologie adâncă atunci când vorbește despre cunoașterea lui Dumnezeu. Se știe că el a polemizat, pe această temă, cu Eunomiu, eretic arian extremist. Acesta din urmă susținea că ființa lui Dumnezeu este nenașterea și că omul, știind ce este aceasta, știe implicit ce este Dumnezeu. Vorbind despre firea dumnezeiască, Sfântul Vasile cel Mare afirmă că *este o realitate care trece dincolo de puterea mea de înțelegere*¹⁴. *Dumnezeu Se manifestă prin lucrările sau energiile Sale. Afirmând – zice Sfântul Vasile – că noi Îl cunoaștem pe Dumnezeul nostru în energiile Sale, nu făgăduim deloc că ne apropiem de El în însăși ființa Lui. Căci dacă energiile Lui coboară până la noi, ființa Sa rămâne inaccesibilă*¹⁵. Este aici o distincție, însă nu o separare, între οὐσια (ființa) divină transcendentă și inaccesibilă și ενέργεια (energiile sau lucrările) revelatoare accesibile.

Într-una din scrisorile sale, Sfântul Vasile afirmă că *cel care se laudă că ar cunoaște toate să ne explice mai întâi firea furnicii și abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeiești, care depășește orice înțelegere. Dar dacă tu n-ai înțeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poți lauda că poți cuprinde în*

¹² Henry Barclay Swete, *Patristic Study*, edited by Arthur W. Robinson, Longmans, Green, and Co. 39 Paternoster Row, London, New York, Bombay and Calcutta, 1909, pp. 88-89.

¹³ Justo L. Gonzáles, *A history of Christian thought from the beginnings to the Council of Chalcedon*, revised edition, vol. I, Abington Press, Nashville, 1987, p. 305.

¹⁴ Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 234, la o altă întrebare a lui Amfilobiu*, II, P.G., XXXII, col. 834 A.

¹⁵ *Ibidem*, col. 869.

*mintea ta puterea cea neînțeleasă a lui Dumnezeu?*¹⁶ *Cunoașterea ființei dumnezeiești constă tocmai în simțământul că ființa lui Dumnezeu n-o putem cunoaște*¹⁷. Se spune că Eunomie a fost atât de mâhnit de înfrângere, încât n-a mai îndrăznit să replice cât timp Sfântul Vasile a fost în viață¹⁸.

Urmărind să instituie Crezul de la Niceea, a izbutit să clarifice, ca nimeni altul până la el, sensurile teologice ale termenului *consubstanțial*.

Sfântul Vasile a adus și o contribuție hotărâtoare privind învățătura despre Sfânta Treime, prin impunerea expresiei *Trei Ipostasuri* pentru Persoanele Sfintei Treimi, prin folosirea ei sistematică și prin concilierea ei cu expresia niceeană *de o ființă*. În plus, Sfântul Vasile a explicat pe larg posibilitățile lor de îmbinare. Prin aceasta el a contribuit considerabil la impunerea expresiei *de o ființă* în adevăratul ei înțeles, aducând pe cei mai mulți dintre monarhieni și arieni la credința cea adevărată. El înlătură răstălmăcirea monarhiană a expresiei *de o ființă*, prin completarea ei cu termenul *trei ipostasuri* arătând că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt nu sunt numai niște *roluri* sau *măști* sau *puteri* fără consistență în ele însele, având ca suport (ipostas) ființa cea unică, ci Ipostasuri sau Persoane real și etern subzistente. Sfântul Vasile cel Mare a completat expresia niceeană *de o ființă* cu expresia *Trei Ipostasuri* fără să o anuleze pe cea dintâi sau să o golească de adevăr, ci făcând-o acceptabilă în adevăratul ei înțeles¹⁹.

Conchizând, putem spune că învățătura Sfântului Vasile este concentrată în jurul apărării doctrinei niceene împotriva diverselor partide ariene. Constituie marele merit al lui Vasile faptul că a contribuit într-o mare măsură la clarificarea terminologiei trinitariene și hristologice.

Dintre lucrările sale dogmatice, cea mai cunoscută și mai utilă este *Despre Dubul Sfânt*. Sfântul Vasile apelează la Scriptură și la tradiția creștină timpurie ca sprijin pentru doctrina ortodoxă referitoare

¹⁶ Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 16, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornișescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 12, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 150.

¹⁷ *Ibidem*, epist. 234, II, p. 483

¹⁸ J. Rivière, *Saint Basile*, Paris, 2925, pp. 13-14.

¹⁹ Marius Telea, *Antropologia Sfinților Părinți Capadocieni*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Emia, Deva, 2005, p. 85.

la Persoana și lucrarea Duhului Sfânt, iar cartea este bine structurată și edificatoare ca ton și substanță²⁰. Duhul Sfânt nu este doar Cel *în* Care crede creștinismul, ci și *prin* Care crede. Întru lumina Lui vedem noi lumina²¹.

În cele nouă omilii la Hexaemeron este prezentată o adevărată enciclopedie a cunoștințelor vremii, altfel spus, o sumă a cunoștințelor științifice pe care le posedă marele ierarh, și anume: teologie, astronomie, cosmogonie, geografie, meteorologie, istorie naturală, botanică și medicină, fiind prezentate în fața unui auditoriu creștin, pe care autorul l-a considerat, cel puțin inițiat, atât în problemele de credință, cât și în cele de știință ale veacului său. Nu vom insista aici asupra celorlalte omilii ale Sfântului, însă precizăm că au un conținut teologic, spiritual și moral deosebit de bogat. Dintre scrisorile lui Vasile, s-au păstrat peste 300. Ele reprezintă revărsări ale unei naturi bogate, care, dincolo de maniera rezervată, posedă sentimente profunde, o mare căldură sufletească, afecțiune. Dacă există și semne ale unui caracter meditativ adânc înrădăcinat, care uneori sugerează o perspectivă pesimistă asupra vieții, trebuie să ne amintim că *citim revelațiile de sine ale unui om care s-a luptat permanent cu boala și ale cărui zile erau pline de tulburări și anxietăți venite din afară*²².

Sfântul Vasile cel Mare a fost și un mare iubitor al frumuseții celei netrecătoare. În anul 358, Vasile și Grigorie de Nazianz au lucrat împreună la alcătuirea *Filocaliei* – o antologie de texte din opera lui Origen, menită să arate foloasele pe care le poate dobândi creștinul studiind atent și cu discernământ filosofiele păgâne. Temele principale abordate aici sunt natura dumnezeirii, interpretarea Scripturilor și libertatea voinței. Pentru ultimele două teme sunt puse la dispoziție citate preluate în principal din *Despre principii* și din *Contra lui Celsus*. Din natura citatelor folosite și din modul organizării lor în volum, reiese fără echivoc că *destinatarii antologiei sunt creștini care au încetat să mai creadă că a fi în Biserica lui Hristos este tot una cu a fi puțin la minte sau cu a te sinucide din punct de vedere intelectual*²³.

²⁰ Henry Barclay Swete, *op. cit.*, p. 89.

²¹ Anthony Meredith, *Capadocienii*, traducere din limba engleză Pr. Constantin Jinga, Editura Sophia, București, 2008, p. 80.

²² Henry Barclay Swete, *op. cit.*, pp. 89-90.

²³ Anthony Meredith, *op. cit.*, p. 53.

Creator, cu Sfântul Grigorie de Nazianz, al genului literar al *Fi-localiei* creștine, prin adunarea de texte alese din Origen, Sfântul Vasile caută cu stăruință frumusețea sufletului, reflex al frumuseții dumnezeiești. Făcând referire la frumusețe, într-una din omiliile la psalmi, spune că *unii înțelepți au definit frumusețea ca fiind simetria și armonia privirilor sufletului*²⁴. Tot în aceeași omilie se referă la frumusețea sufletului și la frumusețea cea adevărată a firii dumnezeiești și fericite și la modul cum se poate contempla aceasta: *Frumos e orice suflet, privit în simetria puterilor sale proprii; dar frumusețea cea adevărată, cea mai plăcută, adică firea cea dumnezeiască și fericită, se poate privi, se poate contempla numai de cel ce are curățită mintea. Cel ce-și ațintește ochii la luminile și harurile lui Dumnezeu primește ceva de la El, ca de la o culoare își colorează propriul lui chip cu o strălucire înfloritoare*²⁵.

Contemplând creația, a rămas încântat de frumusețea, ordinea și armonia ei. Explicând versetul biblic *și a văzut Dumnezeu că este frumos* (Fac., 1, 8), menționează: *Prin aceste cuvinte Scriptura nu vrea să spună că cele făcute de Dumnezeu I-au încântat ochii lui Dumnezeu, nici că Dumnezeu privește frumusețile făpturilor cum le privim noi; ci frumosul, în înțelesul dat aici de Scriptură, este ceea ce-i făcut în chip desăvârșit și servește bine scopului pentru care a fost făcut. Deci, Dumnezeu, punând mai dinainte un scop precis creației Sale, a examinat cu rațiunile Sale de Creator pe cele create, parte cu parte, și le-a laudat pentru că împlinesc scopul pentru care au fost create. La o statuie, dacă se pune o mână într-o parte, un ochi în altă parte și în sfârșit, toate părțile ei așezate în diferite locuri, statuia nu va părea frumoasă celui care ar privi-o; dar dacă toate mădularele sunt așezate la locul lor, chiar un nepriceput în artă va vedea frumusețea mădularelor statuii. Artistul însă vede frumusețea fiecărei părți din opera sa înainte de terminarea ei și laudă fiecare parte, pentru că se duce cu gândul la sfârșitul operei lui. Un astfel de artist ni-L arată Scriptura acum pe Dumnezeu, Care cu pricepere Își laudă parte cu parte operele Sale. Dar laudă cuvenită o va aduce și când va sfârși de creat întreaga lume*²⁶. În același gând, în omilia a IV-a la Hexaemeron,

²⁴ *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXIX, V, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 242.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Omilii la Hexaemeron*, omilia a III-a, X, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 108-109.

exclamă: *Dar pot, oare, ochii mei vedea cu atâta amănunțime frumusețea mării, câtă s-a arătat Celui Ce a făcut-o?*²⁷ Din frumusețea celor văzute, Sfântul Vasile ne învață să-L deducem pe Cel Prea Frumos și să ne amintim de El; să cunoaștem din fapături pe Creator și din zidiri pe Ziditor: *Vreau să rămână în tine și mai puternică minunea creației, pentru ca, oriunde te-ai găsi și lângă orice fel de plantă te-ai afla, să-ți aduci aminte cu tărie de Creator*²⁸.

Sfântul Vasile s-a preocupat intens și de unitatea Bisericii, încercând să curme ereziile și schismele din Biserică, prin *cuvântări unite cu acțiuni, prin tratate polemice, prin legături practice cu toți, căutând pe unii, trimitând pe alții, apelând, avertizând, blamând, cenzurând, invectivând, apărând popoarele, orașele, pe particulari, imaginând pentru fiecare câte un fel de salvare și vindecând peste tot. Era ca acel Veseleil, constructorul tabernacolului divin*²⁹. Problemele erau provocate mai ales de ereticii timpului: arieni, macedonieni, apolinaristi etc., care rupseseră pe mulți episcopi ortodocși de propria lor Biserică. Atunci când a trecut la Domnul episcopul Bisericii din Tars și arienii au ales, pentru comunitatea ortodoxă de acolo, cu ajutorul mai-marilor zilei de atunci, un episcop arian, de-al lor, Sfântul Vasile le-a scris celor din Tars următoarele: *Pentru că nedreptatea s-a înmulțit pe urma răcirii dragostei (Matei 24, 12) în cei mai mulți, mă gândesc că acei care slujesc Domnului cu toată adevăritatea și sinceritatea să aibă drept singurul scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atâtea părți și în atâtea feluri* (Evr., 1, 1)³⁰. De aici vedem ce scumpe îi erau Sfântului Vasile unitatea și pacea în Biserică lui Hristos, căci *cel care caută pacea Îl caută pe Hristos, că El este pacea*³¹, iar cine îmbrățișează pacea în cămara sufletului său, *acela pregătește sălaș lui Hristos, pentru că Hristos este pace și în pace dorește să se odihnească*³². Scrierile sale împotriva

²⁷ *Ibidem*, omilia a IV-a, VII, p. 118.

²⁸ *Ibidem*, omilia a V-a, II, p. 121.

²⁹ Sf. Grigorie de Nazianz, *Necrolog în cinstea Marelui Vasile, episcop al Cezareei Capadociei*, 41-43, ed. F. Boulenger, în „Texte set documents publiés sous la direction de H. Hemmer et P. Lejay”, Paris, 1908, pp. 144-150 cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 29.

³⁰ *Epistole*, epistola 114, II, în *col. cit.*, p. 294.

³¹ *Omilii la Psalmi*, omilia la Psalmul XXXVI, X, în *col. cit.*, p. 276.

³² *Despre îndeletnicirea cu pacea*, în vol. *Învățătură către fiul dubovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, p. 25.

ereziilor din acel timp sunt toate devotate fundamentării învățămintelor tradiționale ale Bisericii. Formula *fides praecedet intellectum* este enunțată uneori de Sfântul Vasile cel Mare³³.

Cât despre trăirile sale sufletești, nici o altă operă nu le prezintă atât de complet și atât de exact precum o fac scrisorile sale. Ele abordează dintre cele mai variate teme, se adresează tuturor corespondenților, având tonuri diverse, de la cel familiar până la cel mai aspru. Scrisorile sale se întind aproape pe tot parcursul vieții sale, din anul 357 până în 378. Cine dorește să înțeleagă existența acestui episcop din secolul al IV-lea, precum și complexitatea grijilor care îl tulburau, ar trebui să citească aceste scrisori. Trebuie citite și recitate mai ales pentru a cunoaște în întregime sufletul îndurerat și neliniștit al Sfântului Vasile, tristețile sale, dezamăgirile sale, dar și devotamentul său de nebiruit pe care îl consideră o datorie a sa. Perfecțiunea stilului episcopului de Cezarea nu este nicăieri mai bine evidențiată ca în scrisorile sale, nici o operă nu ne prezintă atât de bine diversitatea calităților care au stârnit admirația generațiilor următoare.

Patrologul Ernest Simmons e de părere că ceea ce l-a singularizat pe Sfântul Vasile ca mare om al timpurilor sale a fost spiritul de lider pe care l-a demonstrat în acea epocă de tensiuni și necazuri. Cărțile și scrisorile scrise l-au transformat într-un doctor al Bisericii Universale, dar ar fi rămas *Vasile cel Mare* chiar dacă n-ar fi scris nici un rând.

*Această educație de calitate, combinație de sfințenie și caracter, această putere a autorității care emana de la el părea a-l ridica deasupra semenilor fără vreun efort propriu, iar sanctitatea sa și discernământul intelectual i-au permis să rezolve bine orice sarcină i-a fost încredințată*³⁴.

Nimic din opera episcopului de Cezarea nu este învechit. Aceasta continuă și astăzi să ne încânte prin *eleganța stilului fără manierisme, prin înalta gândire și mai ales prin caracterul remarcabil al omului pe care opera sa ni-l descoperă. Încă din ziua următoare morții sale, Vasile se bucură de cinstea de a fi numit «cel Mare». Secole de-a rândul au confirmat acest omagiu, pe care puțini episcopi l-au meritat până la această treaptă*³⁵.

³³ Otto Bardenhewer, *op. cit.*, p. 280.

³⁴ Reverentul Ernest Simmons, *Fathers and Doctors of The Church*, The Bruce Publishing Company Milwaukee, 1959, p. 35.

³⁵ G. Bardy, *Littérature grecque chrétienne*, Librairie Bloud & Gay, Paris, 1928, pp. 125-126.

Prin forța caracterului și charisma înnăscută de conducător, el a exercitat asupra contemporanilor săi o influență decisivă. *Dificultățile nu l-au oprit niciodată, eșecul nu l-a dezarmat; până la sfârșit, a luptat pentru adevăr și pace. De aceea, Biserica Răsăriteană, pentru care și-a epuizat resursele, l-a plasat printre cei mai de frunte doctori ecumenici ai săi, pentru că învăța pe ceilalți prin exemplu, ca și prin cuvânt*³⁶.

Sfântul Vasile cel Mare – mare arhipăstor, neîntrecut predicator și organizator al monahismului

După moartea episcopului Eusebiu în anul 370, Vasile a devenit succesorul acestuia ca episcop de Cezareea, mitropolit al Capadociei și exarh al diocezei civile a Pontului. În aceste roluri, și-a câștigat curând iubirea poporului. A fondat spitale pentru bolnavi și victimele bolilor contagioase, cămine pentru săraci și aziluri pentru călători și străini, astfel că Sfântul Grigore din Nazianz ajunge să vorbească de un întreg *nou oraș*³⁷. Grija lui pastorală pentru credincioșii săi se poate întrevădea privind modul organizării acestui complex al carității ce a fost numit după numele său – *Vasiliada*, dar și din polemicile lui scrise și orale pentru apărarea credinței ortodoxe.

Citind mai ales scrisorile lui, constatăm că Sfântul Vasile a fost nu numai un teolog de seamă și un ierarh învățat, ci și un model de arhipăstor pentru turma lui, pentru care arată multă dragoste și grijă duhovnicească, intervenind pentru ea în momentele critice și de reală nevoie.

Precum am mai precizat, marele arhipăstor nu a trecut cu vederea nevoile pastorale ale credincioșilor, pe care îi vizita frecvent, spunându-le de fiecare dată cuvinte de învățătură. Sfântul Vasile a început mai întâi prin a înțelege el însuși trăirilor sufletești și mai apoi prin a-i sfătui și a-i îndruma. Spiritualitatea sa se manifestă pe măsură ce apar anumite situații, însă întotdeauna este evidențiată printr-o anumită cumpătare. Cu sufletul înflăcărat, *purtat de natura barului său și de asprimea ascezei, episcopul Cezareii consacră învățăturii sale și mai ales poziției sale, cumpătarea, smerenia și comuniunea între credincioși*³⁸.

---

³⁶ J. Tixeront, *op. cit.*, p. 170.

³⁷ Johannes Quasten, *op. cit.*, p. 205.

³⁸ G. Bardy, *Basile (Saint), évêque de Césarée de Capadoce*, în *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique. Doctrine et histoire*, Tome I, publié sous la direction de Marcel Viller, Paris, 1932, p. 1282.

Renumit ca predicator, nu pierdea nici o ocazie să se adreseze oamenilor pe probleme de doctrină. Nu ni s-au păstrat prea multe predici de la el, dar cele pe care le avem la îndemână și sunt recunoscute ca autentice îl revelă pe ierarhul convins până în adâncul ființei sale de adevărul că predica constituie o necesitate absolută pentru mântuirea credincioșilor, adică pentru refacerea sau întărirea comuniunii lor cu Dumnezeu și cu ceilalți semeni.

Predicile sale erau cunoscute până în Italia, unde Sfântul Ambrozie a utilizat unele dintre ele. Însă ceea ce l-a singularizat ca mare om al timpurilor sale a fost spiritul de lider pe care l-a demonstrat în acea epocă de tensiuni și necazuri. Cărțile și scrisorile scrise, clarificarea unor termeni teologici, precum și biruința sa împotriva ereziilor l-au transformat într-un doctor al Bisericii Universale. Această *educație de calitate, combinație de sfințenie și caracter, această putere a autorității care emana de la el părea a-l ridica deasupra semenilor fără vreun efort propriu, iar sfințenia sa și discernământul intelectual i-au permis să rezolve bine orice sarcină i-a fost încredințată*³⁹.

Patrologul francez J. Tixeront este de părere că elocința Sfântului Vasile era mai puțin erudită și mai puțin strălucitoare decât a lui Grigore din Nazianz, dar mintea sa era mai sănătoasă, mai judicioasă și mai practică, iar discursul său, mai familiar și mai simplu⁴⁰. Oratoria sa nu este atât de însuflețită ca aceea a lui Hrisostom, el nu este atât de poetic precum Sfântul Grigorie de Nazianz, însă de fiecare dată *găsim în limbajul său înțelept și natural, savant și înfrumusețat, o simplitate nobilă și delicată*⁴¹.

Sfântul Vasile se deosebește de marii săi contemporani prin aceea că nu a scris comentarii științifice despre cărțile Sfintei Scripturi. Abilitatea sa exegetică este evidentă în numeroasele omilii, în care a folosit artificiile retoricii antice. A utilizat generos instrumentele celei de-a doua Sofistici, ale metaforei, comparației, ecfrazei, ale figurilor de stil și paralelismelor gorgianice, după obiceiul timpurilor, dar a fost mai rezervat și nu a considerat niciodată aceste rafinamente ca fiind cel mai important element al predicilor sale⁴². Este, cu certitudine, unul dintre cei mai strălucitori oratori eclesiaști ai Antichității, unul care *combină reprezentarea retorică cu simplitatea*

³⁹ Rev. Ernest Simmons, *op. cit.*, p. 35.

⁴⁰ J. Tixeront, *Précis de Patrologie...*, p. 170.

⁴¹ F. Cayré, *op. cit.*, p. 400.

⁴² Johannes Quasten, *op. cit.*, p. 216.

*gândirii și claritatea expresiei. Și peste toate, ne apare ca un medic al sufletelor, unul care nu dorește să placă ascultătorilor, ci să le atingă conștiințele*⁴³.

După cum se știe, tânărul Vasile a vizitat așezămintele din pustia egipteană la scurt timp după moartea marelui Antonie, în 356. Puțin după aceasta, în 357-358, a întemeiat el însuși el însuși o mănăstire, în Pont. Interesant este faptul că Vasile nu-l menționează defel pe Antonie, de aici reieșind faptul că Sfântul Vasile nu s-a simțit atras de viețuirea pustnicească. E posibil ca înclinația lui să fie motivată și de faptul că și-a dat seama de la bun început de pericolele pe care le putea presupune viața în singurătate.

Dar, în același timp, avea cunoștință de la prietenul său, Eustatie al Sevastiei, de prezența în Asia Mică a unor comunități puternice și potențial violente, însă neorganizate, de asceți rătăcitori, care fuseseră condamnate de Sinodul de la Gangra pentru comportamentul lor antisocial⁴⁴.

În jurul Sfântului Vasile cel Mare și al fraților veniți cu el în Pont încetul cu încetul s-au adunat singuraticii din apropiere și astfel s-a format o mănăstire mare, având toate de obște și supunându-se unui singure călăuză duhovnicești, care le insufla deplină încredere, le împintenea râvna spre virtute și pe toți îi aducea la supunere.

Rânduilele vieții obștești se așezau prin însuși mersul lucrurilor. Ca dreptar le slujeau întocmirile cunoscute în Răsărit pe care le potriveau situațiilor concrete ținând seama de nevoile locului. Pentru a stabili buna rânduială, *Sfântul Vasile se consulta mereu cu frații, sta de vorbă cu ei, discutau și se înțelegeau, stabilind norme de urmat conforme cu învățăturile Sfintei Scripturi și folosind experiența Părinților recunoscuți ca trăitori după aceste învățături. Mai apoi, Sfântul Vasile s-a socotit să scrie toate aceste discuții și cuvântări după metoda catehetică, sub formă de întrebări și răspunsuri, care din fericire s-au păstrat până azi și ele constituie îndrumarul sau regulamentul după care s-a organizat monahismul răsăritean*⁴⁵.

⁴³ *Ibidem*, p. 216.

⁴⁴ Anthony Meredith, *op. cit.*, p. 59.

⁴⁵ Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Sfântul Vasile cel Mare, reorganizator al vieții monastice*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Încăbinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 335-336.

Activitatea Sfântului Vasile nu s-a mărginit însă numai la întemeierea acestei mănăstiri în Pont, ci ea a fost doar ca un model, un dreptar, după care a mai pus temelii și la alte multe locuri ca locaș pentru asociațiile călugărești⁴⁶.

Întreaga operă literară a Sfântului Vasile este inspirată din activitatea sa practică. Sfântul a fost înainte de toate un om al conducerii. Născut atât pentru a-i îndruma pe oameni, cât și pentru a-i stăpâni în situațiile dificile, el pune bazele vieții monahale încă de la începutul activității sale.

Regulile sale monahale, mari și mici, poartă totuși amprenta clară a darurilor cu care sfântul a fost înzestrat, caracterizându-l într-un mod admirabil: așa cum era el de altfel, metodic, concis, înțelept când se adresa ucenicilor săi pe malurile Irisului, păstrând însă aceeași atitudine și de-a lungul episcopatului său pe când încerca să rezolve cele mai delicate probleme care tulburau Biserica⁴⁷.

Ca și Epifaniu, Vasile, acest mare arhipăstor capadocian, a fost un îndârjit susținător al monahismului. Ideea lui Vasile era că fiecare mănăstire ar trebui să reprezinte nu o simplă adunare de asceți, ci o comunitate reală, în care fiecare ar munci pentru bunăstarea tuturor, supunându-se el însuși ascultării unui stareț, care el însuși ar trebui să fie condus de o regulă fixă. *Pentru prima dată în istorie, cele trei virtuți fundamentale, sărăcia, castitatea și obediența, erau formulate explicit*⁴⁸.

Sfântul Vasile nu a elaborat reguli în sensul strict al cuvântului așa cum le definește Occidentul. El nu a fondat propriu-zis un ordin⁴⁹, ci a organizat monahismul răsăritean într-o formă care durează și astăzi în Bisericile Ortodoxe, monahism care a influențat remarcabil monahismul apusean.

Monahismul de tip chinovial, atât cel ortodox, cât și cel catolic, acesta din urmă prin intermediul Sfântului Ioan Casian, continuă să trăiască după rânduiala aflată în *Regulile* Sfântului Vasile cel Mare.

***Vasiliada* – orașul dragostei milostive**

Ca arhipăstor, Sfântul Vasile cel Mare a întemeiat spitale pentru bolnavi și victime ale bolilor contagioase, cămine pentru săraci și aziluri

⁴⁶ *Ibidem*, p. 336.

⁴⁷ G. Bardy, *Littérature grecque chrétienne...*, p. 124.

⁴⁸ Rev. Ernest Simmons, *op. cit.*, p. 33.

⁴⁹ F. Cayré, *Précis de Patrologie...*, p. 401.

pentru călători și străini, astfel că Grigorie din Nazianz ajunge să vorbească de un întreg *nou oraș*, anume *Vasiliada*.

Niciodată cei trei Sfinți Capadocieni nu s-au simțit atrași și fermecați de lux și avuție, care, după cum mărturisește Sfântul Vasile, deseori îl despart pe om de Dumnezeu: *este mai bine să fim săraci, dar aproape de Hristos, decât să avem toate bogățiile vieții și să fim lipsiți de comuniunea Lui*⁵⁰. Într-una din epistolele sale, acest adevărat atlet al celor mai alese virtuți, deloc ahtiat după bogăție, mărturisește că sărăcia nu îi este deloc o necunoscută și că s-a lipit de ea ca de-o soră: *sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă*⁵¹. Un Sfânt contemporan nouă – Sfântul Ignatie Briancianinov – vorbind despre Sfântul Vasile ca despre unul care a mers multă vreme pe drumul înfrânării, al neagonisirii de cele lumești și al curăției trupești și sufletești, spune: *Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareei din Capadocia – acest ierarh, un nevoitor foarte aspru, era pe deplin neagonisitor, neagonisitor până la desăvârșita sărăcie; însă în timpul slujbelor bisericești el se înconjură cu o ordine neobișnuită și cu un fast neobișnuit*⁵².

Celălalt mare Capadocian, Sfântul Grigorie Teologul, făcând referire la frugalitatea meselor sale, totala neiuibire de arginți și modestia veșmintelor, menționează: *Nu m-au atras frumoasele veșminte de mătase, nici n-am fost fermecat de mesele grase, ... mama ticăloasă a poftelor lascive; nu mi-a plăcut să locuiesc în case mărețe și strălucitoare (...) aurul și argintul este al altora, al celor cărora le place să fie înconjurați de avuții nenumărate care le aduc puțină desfătare și multă osteneală. Mie-mi place pâinea de orz și drept dulceță, sarea, îmi place să am o masă sobră, iar drept băutură trează, apa; aceasta e pentru mine bogăția cea mai bună și Hristos Care înalță pururea mintea mea (...)*⁵³.

Fratele Sfântului Vasile, anume Sfântul Grigorie de Nyssa, făcând referire la bogăția materială și cea duhovnicească, învață că

⁵⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, cap. XXXIV, I, Studiu introductiv, traducere, note și indici de Prof. Iorgu D. Ivan, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 18, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1989, p. 524.

⁵¹ Idem, *Epistole*, epist. 4, în col. *cit.*, p. 125.

⁵² Sfântul Ignatie Briancianinov, *Tâlcuiri la Patericul egiptean*, 2, Traducere din limba rusă de preot Gheorghe Roșca, în col. *Comorile pustiei*, vol. 9, Editura Anastasia, București, 1996, p. 11.

⁵³ Sf. Grigorie de Nazianz cf. Jean Bernardi, *Grigorie din Nazianz. Teologul și epoca sa (330-390)*, Traducere Cristian Pop, Editura Deisis, Sibiu, 2002, pp. 282-283.

doar cel ce nu mai cugetă la cele pământești își poate îndrepta mintea la cele cerești: *Voiești să știi cine e cel sărac cu dubul? Cel ce a dat bogăția trupească în schimbul bogăției sufletului, cel ce s-a sărăcit pentru dub, cel ce s-a scuturat ca de o povară de bogăția pământească, încât a ajuns ușor și aerian, e răpit la cele de sus, cum zice Apostolul, călătorind împreună cu Domnul în nor (I Tes., 4, 16)*⁵⁴.

Sfântul Vasile a transpus în practică exortațiile la milostenie din predicile sale sociale, confirmând astfel prin fapte tăria convingerilor sale creștine. Stăpânit de un umanism rar întâlnit, imediat după botezul său, tânărul Vasile își împarte averea la săraci. Mai târziu, pe când se afla în fruntea Bisericii capadociene, în timpul secetei din anul 367, urmată de foametea din 368, când provinciile Asiei Mici, printre care și Cezareea, au fost bânuite de o îndelungată secetă, care a pustit totul, nelăsând locuitorilor acestor provincii vreo speranță în dobândirea unei recolte, Sfântul Vasile cel Mare nu s-a mulțumit să țină doar cuvântări fulminante, pline de patetism, în care să îndemne la milostenie, amintind de cei chinuți de foame, ci el însuși a făcut o a doua împărțire a averii la săraci, hrănindu-i, fără a face deosebire între oameni, fie ei creștini, păgâni sau evrei. Dacă vrem să înțelegem viața acestui episcop din secolul al IV-lea așa cum a fost ea, trăirile sale sufletești, precum și complexitatea grijilor care îl frământau, ar trebui să recitim corespondența sa. Scrisorile sale trebuie recitite mai ales pentru a cunoaște în întregime sufletul îndurerat și neliniștit al Sfântului Vasile, tristețile sale, dezamăgirile sale, dar și devotamentul său nebiruit, pe care îl consideră o datorie a sa.

Astăzi considerăm mult mai meritorie opera de asistență socială pe care a organizat-o și a susținut-o cu propria-i avere și dăruire Sfântul Vasile cel Mare, episcopul Cezareei Capadociei, dacă ne gândim la condițiile sociale ale secolului al IV-lea, mai precis la cumplita foamete ce bântuia în Asia Mică și provincia sa între anii 367-368.

De altfel, milostenia și grija față de cei nevoiași nu erau întru totul rezervate creștinilor. Erau mai degrabă însemne ale apartenenței la aristocrație a persoanei care le practica, și, în acești termeni, milostenia era elogiată de Libaniu și de împăratul Iulian (361-363), căruia i se va atribui mai târziu apelativul de *Apostatul*, pentru că i-a

⁵⁴ Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre fericiri*, cuvântul I, traducere de Preot Prof. D. Stăniloae, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 29, Edit. I.B.M.B.O.R., București, 1982, p. 341.

prigonit pe creștini și a încercat să reînvieze păgânismul. Însă concepția creștină despre filantropie se deosebea prin felul cum era privit aici omul sărac: ca reprezentându-L pe Însuși Iisus Hristos – idee ce schimba fundamental natura raporturilor, transformând față de Hristos în principiul ultim al iubirii creștine –, fapt elocvent evidențiat în Regula 3 a Sfântului Vasile⁵⁵.

Deși se spune că *sângele lui Vasile era fierbinte*, iar natura sa, *oarecum imperioasă*, el a fost *unul dintre cei mai generoși și empatici oameni*⁵⁶. *În concepția Sfântului Părinte, nimic nu caracterizează mai bine natura umană decât faptul de a comunica unul cu altul și de a iubi pe semenii, căci omul este ființă socială, nu solitară și sălbatică*⁵⁷. *Arhiepiscopul Capadociei a practicat slujirea dezinteresată a dragostei frățești, ceea ce confirmă pe deplin justetea numirii de patron al săracilor*⁵⁸.

Sfântul Vasile căuta o aplicare practică a adevărilor de credință, traducându-le personal în opere de caritate pentru cei nevoiași și suferinzi. De fapt, această mare dragoste a sa față de oameni s-a concretizat mai ales în importantul așezământ filantropic pe care credincioșii l-au numit *Vasiliada*, după numele Sfântului Vasile. Sfântul Grigorie din Nazianz ajunge să vorbească de *Vasiliada* ca de un întreg *nou oraș*⁵⁹, așa cum am mai precizat. Acest așezământ a fost construit la marginea Cezareei, și a fost considerat a fi un adevărat oraș al carității, în care el i-a adunat pe cei săraci, înfometați sau abandonați de toate vârstele și din toate părțile și le-a împărțit alimente. *Aici fiecare boală își avea rezervată clădirea sa, mediul și personalul respectiv de îngrijire, iar orfanii erau întreținuți, educați și învățați în școli de artă și meserii înființate special în acest scop*⁶⁰. În această instituție de binefacere s-a concretizat un întreg ansamblu de preocupări sociale și de acțiuni pentru dreptate ale

⁵⁵ Anthony Meredith, *op. cit.*, p. 65.

⁵⁶ Henry Barclay Swete, *op. cit.*, p. 88.

⁵⁷ Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mari*, cap. II, î. 3, traducere, introducere, indici și note de Prof. Iorgu I. Ivan, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 18, Edit. I.B.M.B.O.R., pp. 224-225.

⁵⁸ Pr. Dr. I. Băjau, *Trăirea virtuoașă după Sfântul Vasile cel Mare*, în rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul LII (2000), Nr. 1-2, p. 96.

⁵⁹ Johannes Quasten, *op. cit.*, p. 205.

⁶⁰ † Epifanie Norocel Tomitanul, *Învățătura Sfântului Vasile cel Mare pentru folosirea bunurilor materiale*, în rev. *Glasul Bisericii*, Anul XXXVIII (1979), Nr. 5-6, p. 477.

acestui mare ierarh, menite să îmbunătățească situația celor lipsiți și oropsiți din vremea sa, de care nu se ocupa nimeni. Aziluri pentru străini, case de binefacere pentru cei săraci, călători și pelerini, spitale pentru cei bolnavi – între care și o leprozerie, școli de re-educare a fetelor căzute, ateliere pentru tot felul de meserii, casele personalului medical, toate acestea formau această instituție de asistență socială. Sfântul Vasile cel Mare se îngrijea de tot ceea ce era necesar pentru viața acestui așezământ de binefacere. Însă și mai impresionant este faptul că Sfântul Vasile nu s-a sfiit să-i aducă în casele de binefacere pe cei mai abandonți oameni, pe leproși, care, din cauza bolii lor, erau ocoliți de toată lumea.

Această instituție de caritate se subîmpărțea în diferite compartimente, după nevoile celor în cauză și ale celor care îi slujeau. Aici se afla biserica și locuința mitropolitului. În apropiere se aflau camerele pentru guvernatorul provinciei, locuințele clericilor, camere pentru oaspeți, pentru străini, azilul bătrânilor și spitalul bolnavilor. Ierarhul locuia aici, pentru a fi în mijlocul suferinzilor și săracilor, cu scopul de a-i asculta, înțelege și ajuta la timp. Tot aici se aflau locuințele medicilor și ale întregului personal ajutător. Pentru a crea călugărilor posibilități de a fi în slujba semenilor, a anexat la mănăstirile din eparhia sa spitale, aziluri pentru bolnavi și săraci, precum și orfelinate care erau conduse chiar de către el⁶¹. Întreținerea acestor așezăminte de asistență socială, Sfântul Vasile a făcut-o din averile sale și ale Bisericii.

Caritatea fusese practică de la început în Biserică, dar Sfântul Vasile e cel dintâi care o organizează sistematic, în toată complexitatea ei, dându-i dimensiuni istorice și sens de universalitate și oferind-o ca model statului roman. Această organizație a stimulat apoi organizațiile creștine similare din toată lumea⁶².

---

⁶¹ Cf. Drd. Samir Gholam, *Vasiliada sau instituția de binefacere a Sfântului Vasile cel Mare*, în rev. *Glăsu Bisericii*, Anul XXXI (1973), Nr. 7-8, p. 736, Doctrand Ion D. Popa, *Sfântul Vasile cel Mare – predicatorul milosteniei*, în rev. *Studii Teologice*, Anul XXIII (1971), Nr. 3-4, pp. 232-233, Dr. Antonie Plămădeală, *Ideii sociale oglindite în viața și activitatea Sfântului Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare – Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura I.B.M.-B.O.R., 1980, p. 311 & Pr. drd. Constantin Duțu, *Aspecte sociale în predica Sfântului Vasile cel Mare*, în rev. *Studii Teologice*, Anul XXXI (1979), Nr. 1-4, p. 333.

⁶² Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Personalitatea Sfântului Vasile cel Mare*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p.

Atitudinea Sfântului Vasile cel Mare față de educația și cultura profană

Tradiția rigoristă a scriitorilor bisericești Tertulian și Tațian, care, în numele credinței, excludeau cultura profană, avea reprezentanți și în secolul al IV-lea. Chiar Sfânta Macrina cea tânără, sora Sfântului Vasile, împărtășea această exagerare. Pe de altă parte, împăratul Iulian Apostatul decretase interdicția creștinilor de a se folosi de cultura profană și de a frecventa școlile laice. Această atitudine rigoristă din partea unor creștini *era inspirată, desigur, numai de teama contaminării și confuziei pe care o putea produce în sufletele insuficient pregătite, cunoașterea culturii antice*⁶³.

Cu toate acestea, Sfântul Vasile, ajuns la Atena, și-a dat seama că *credința sa nu strică deloc cultura sa clasică de care a fost străbătută copilăria sa*⁶⁴.

La Atena, Vasile a petrecut probabil cel puțin cinci ani, până prin 356 sau 357, avându-i ca profesori pe doi dintre marii maestri ai vremii: unul era creștin și se numea Prohaeresius – scos de la catedră în anul 362, ca urmare a legislației împăratului Iulian Apostatul privitoare la educație – iar celălalt era păgân și se numea Himerius⁶⁵. Marele capadocian era deopotrivă familiarizat cu poezia, retorica și filosofia.

Obiectul zelului lor (al lui Vasile și Grigorie de Nazianz) era *filozofia*, devenind totul unul pentru altul, având același acoperiș, aceeași masă, aceleași sentimente, construind cu *asemenea coloane de aur o casă cu ziduri bune*, după cuvântul lui Pindar, urmărind știința cu aceleași speranțe, fără să se invidieze unul pe altul și atribuind fiecare gloria sa, celuilalt. Erau un singur suflet în două trupuri, *unul în altul și unul lângă celălalt*⁶⁶.

Sfântul Grigorie de Nazianz ne dă multe amănunte în ceea ce privește viața de studenți în Atena și programul de studiu pe care

---

⁶³ Prof. Const. C. Pavel, *Atitudinea Sfântului Vasile cel Mare față de cultura și filozofia antică*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 316.

⁶⁴ F. Cayré, *Précis de Patrologie...*, p. 399.

⁶⁵ Anthony Meredith, *op. cit.*, p. 51.

⁶⁶ Sf. Grigorie de Nazianz, *Necrolog în cinstea Marelui Vasile, episcop al Cezareei Capdociei*, 12, 13 ed. F. Boulenger, în *Texte set documents publiés sous la direction de H. Hemmer et P. Lejay*, Paris, 1908, pp. 80-87 cf. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *art. cit.*, p. 27.

l-au urmat. S-au folosit cât mai mult de învățăturile profesorilor și ale oratorilor, împrumutând de la fiecare din ei ceea ce considerau că este important. Sorbeau spusurile lor, însă nu fără discernământ. Ei nu au fost discipolii lui Platon, Aristotel sau Plotin, ci doar au împrumutat aparatul tehnic al filosofiei când acesta se potrivea cu obiectul căutării lor teologice. Se consacrau nu studiilor celor plăcute, ci celor mai utile, care le puteau imprima pecetea virtuții.

Despre Sfântul Grigorie Teologul s-a spus că *era el însuși cea mai puternică rafinărie spirituală a timpului. Orice auzea trecea neîntârziat prin filtrele proprii. Grigorie era un spirit critic neîntrecut. Nu înmagazina pur și simplu cunoștințele. Studia, cerceta, aprecia și judeca totul. De aceea gândirea filosofică nu numai că nu i-a slăbit credința, ci, indirect, i-a întărit-o și confirmat-o*⁶⁷.

Din filosofia platoniană și neoplatonică ei au împrumutat termeni și expresii pe care le-au încreștinat, punându-le în conformitate cu doctrina Bisericii. De aceea, Vladimir Lossky afirmă că *în secolul IV Capadocia este o vatră de gândire teologică în care se urmărește conștient marea misiune a creștinării tehnicii filosofice a lumii grecești*⁶⁸.

Ei se bucurau de o mare apreciere printre profesorii și camarazii lor în toată Grecia și chiar dincolo de hotarele acesteia. Cei doi simbolizau ceva mai mult decât perechile de prieteni ca Oreste și Pylade și Molionizii⁶⁹.

În viziunea Sfântului Vasile, prietenul este un al doilea *eu*: *am învățat să pun alături de alte virtuți și prietenia, aducându-mi aminte de cel care a spus cu înțelepciune*⁷⁰ *că prietenul e ca un al doilea eu*⁷¹, îndemnându-i pe alții doar la înfipirea unei prietenii cu bărbați duhovnicești și sfinți, desăvârșiți la caracter: *Folosește-te de tovărășia bărbaților desăvârșiți la caracter; în relațiile cu ei să se desfășoare sufletul tău și să nu întorci urechile tale de la convorbirile cu ei. Căci cuvintele lor sunt cuvintele vieții și sănătatea sufletească stăruie în aceia care tind spre ea cu plăcere. Precum soarele, răsărind, alungă întunericul, tot așa învățăturile sfinților înlătură întunericul*

⁶⁷ Stelianos Papadopoulos, *Vulturul rănit*, traducere de preot dr. Constantin Coman și diacon Cornel Coman, Editura Bizantină, București, 2002, p. 38.

⁶⁸ Vladimir Lossky, *Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit*, studiu introductiv și traducere din lb. franceză de Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, Editura Bonifaciu, 1998, p. 79.

⁶⁹ Sf. Grigorie de Nazianz, *op. cit.*, p. 27.

⁷⁰ Aristotel, *Etica nicomacică*, IX, 4. 9.

⁷¹ *Epistole*, epistola 83, în *col. cit.*, p. 256.

*din gândurile tale. Te rog să nu ocolești tovărășia unor asemenea bărbați, ca astfel, prin sfaturile lor, mintea ta să fie ridicată la cer, iar slava tumultuoasă a acestei lumi să nu te poată nărui, ci dimpotrivă, virtuțile sufletului să absoarbă mintea ta*⁷². Sfântul Vasile e de părere că doar acești bărbați desăvârșiți în virtute cunosc legile prieteniei și înfig în sufletul celuiilalt boldul adevăratei prietenii, bazate pe iubirea în Hristos și cultivarea virtuților. De aceea, ei nu ezită să arate, pe plan duhovnicesc, cu blândețe și iubire și lipsurile prietenilor lor, spre a le depăși: *Căci mai ales prin aceea se deosebește prietenul de lingușitor: unul vorbește numai ce știe că place, pe când celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără*⁷³.

În ceea ce privește cultivarea unei prietenii cu cei răi și nepreocupați de împlinirea virtuților, Sfântul Vasile scrie că, de obicei, legea prieteniei face ca cei ce se unesc să se asemene. De aceea, pe bună dreptate s-a spus: «Tovărășiile rele strică obiceiurile bune» (I Cor., 15, 33). După cum aerul respirat în locuri infectate de boală transmite, încetul cu încetul, celor sănătoși boala, tot așa tovarășiile rele pricinuiesc mare rău sufletelor, chiar dacă nu se simte îndată vătămarea⁷⁴. Pe aceeași linie se înscrie și celălalt mare capadocian – Sfântul Grigorie de Nyssa – fratele Sfântului Vasile, când afirmă: Căci altele (prieteniiile – n.n.) sunt cele cu adevărat bune, care și sunt în realitate bune și care îi fac buni pe cei ce au o astfel de părtașie. Căci cum e natura la care participi, în aceea te transformi și tu, pentru ca bine mirositoare să devină și gura celui ce a gustat din acele arome și, dimpotrivă, rău mirositoare să devină și gura celui ce a mușcat din usturoi sau din altceva rău mirositor. Și rău mirositoare este orice necurățire a păcatului, pe când virtutea e buna mireasmă a lui Hristos (II Cor., 2, 15), *iar raporturile bazate pe prietenie și pe iubire duc la apropierea sufletească de cel iubit. Ce vom alege prin iubire, aceea vom fi: fie mireasma lui Hristos, fie gust rău mirositor. Căci cine a îndrăgit binele, acela se va și face bun, din bunătatea proprie schimbându-l și pe cel care a primit-o*⁷⁵. Atunci când se referă

⁷² *Despre evitarea tovarășiilor rele*, în vol. *Învățătură către fiul dubovnicesc*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2007, p. 56.

⁷³ *Epistole*, epistola 20, în *col. cit.*, p. 153.

⁷⁴ *Omilii și cuvântări*, omilia a IX-a, IX, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 17, pp. 444-445.

⁷⁵ Sf. Grigorie de Nyssa, *Omilii la Ecclesiast*, omilia VIII, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, în col. *Părinți și Scriitori bisericești*, vol. 30, Edit. I.B.-M.B.O.R., București, 1998, p. 271.

la adevărata prietenie, tot acest mare autor patristic scrie următoarele: *E vădit oricui care cunoaște tainele mântuirii că prieten adevărat și sigur e cel ce nu încetează a ne iubi pe noi chiar și când ne-am făcut dușmani; iar dușman fără credință și neîmblânzit e acela care ne dă morții chiar de nu l-am nedreptățit cu nimic*⁷⁶.

La Atena, cele patru mari sisteme filosofice ale antichității – platonician, aristotelian, stoic și epicurian – aveau câte o catedră. Nu mai era epoca operelor originale, ci numai a sumarelor, lexicoanelor și manualelor. Paul Allard dă câteva amănunte cu privire la această școală de la Atena și scrie că *domeniul științelor naturale era slab reprezentat; asemenea și istoria. Totul se reducea la arta de a scrie bine și de a vorbi bine, dar studiul acestei arte cuprinde pe acela al tuturor clasicilor antichității și acel imens repertoriu de proză și poezie, care cuprinde comori inestimabile și are atâta valoare pentru cultivarea spiritului*⁷⁷.

Când s-a întors de la Atena, fratele său, Sfântul Grigorie de Nyssa, spune despre tânărul Vasile că *era extraordinar de umflat de orgoliul pe care-l inspira această elocvență; el disprețuia toate demnitățile, se credea mai presus de cei puternici*⁷⁸. Însă mai târziu, Sfântul Vasile aseamănă scrierile profane cu prima vopsea pe care o imprimă vopsitorii și cu deprinderea de a privi mai întâi soarele reflectat în apă, după care putem să ne uităm și direct la adevărata lui lumină⁷⁹. Poate de aceea la sfârșitul vieții sale, Sfântul Vasile vorbea cu părere de rău de *timpul considerabil pe care-l cheltuise pentru vanitate, de tinerețea sa aproape întreagă pe care o pierduse într-o muncă zadarnică, trudindu-se să dobândească învățăturile unei științe care a fost declarată de Dumnezeu zadarnică*⁸⁰, pentru că a văzut lumina cea adevărată (învățătura și trăirea creștină), și-a desfătat pe deplin privirea și și-a bucurat îndelung sufletul prin trăirea adevăratei credințe și învățături.

Ca arhiereu, Sfântul Vasile, care a fost unul dintre cei mai culți oameni ai timpului său, este preocupat și de o altă problemă aparte:

⁷⁶ Idem, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, omilia XIII, traducere de Pr. Prof. D. Stăniloae, în col. *Părinți...*, vol. 29, Edit. I.B.M.B.O.R., București, 1982, p. 289.

⁷⁷ *Saint Basile*, 7-e éd. în colecția *Les Saints*, Paris, 1929, p. 9.

⁷⁸ *Epist. CCXXXIII*, 2, P.G., XXXII, 824 A, cf. Prof. Const. C. Pavel, *art.cit.*, p. 315.

⁷⁹ *Omilia XXII*, P.G., XXXI, col. 568 B.

⁸⁰ *Hist. Eccl.* II, 9 cf. Prof. Const. C. Pavel, *art. cit.*, p. 315.

aceea a educației, a atitudinii creștine față de literatura și învățătura păgână. Mitropolitul Cezareei, format atât la școala culturii antice, cât și a Bisericii creștine și înzestrat cu o excepțională capacitate intelectuală, dorea ca tinerii creștini să devină oameni desăvârșiți prin virtute și prin cunoașterea adevărului. Educația trebuie să-i formeze în așa fel încât să-și împlinească rostul vieții. De aceea, lucrul cel mai important este ca tinerii să știe că viața are un scop. Literaturii clasice grecești, Sfântul Părinte îi atribuie un rol mult sub cel deținut de Sfânta Scriptură, dar nu interzice utilizarea sa în scopuri educaționale. Studiul scriitorilor antici poate fi valoros, dacă se realizează o selecție judicioasă din operele poezilor, istoricilor și retoricilor, excluzându-se tot ceea ce ar putea fi periculos pentru sufletele elevilor. Într-o astfel de literatură, precum albina în flori, tinerii trebuie să caute mierea și să evite otrava. Pentru a-i ajuta pe tinerii creștini la acest discernământ, Sfântul Vasile a scris celebrul său *Cuvânt către tineri asupra felului de a citi cu folos cărțile păgânilor*, care este socotit, cu drept cuvânt, *un adevărat testament al experienței sale pedagogice*⁸¹. Astfel, tânărul creștin al Cezareei ar putea găsi numeroase exemple de virtute la Homer, Hesiod, Teognis, Solon, Euripide și la alți filosofi, și mai presus de toți, la Platon, pe care îl citează în câteva ocazii. Vasile este pe deplin conștient de avantajul conferit de o erudiție care să combine adevărul creștin și cultura moștenită⁸². Chiar muzica o socotea mitropolitul Cezareei ca un mijloc de educație. Recomandă însă nu muzica răscolitoare de patimi, ci și pe aceea care aduce sufletului un folos, ca cea cântată de David pentru liniștirea lui Saul. Pentru a ilustra influența pe care o are muzica asupra sufletului, se amintește tinerilor cazul lui Pitagora, care a întâlnit odată în drum un grup de tineri în stare de ebrietate. Filozoful l-a chemat la sine pe flautistul care conducea orgia și i-a poruncit să schimbe felul muzicii și să cânte în stilul dorit. Urmarea a fost că tinerii s-a dezmeticit, au rupt cununile de pe cap și au fugit rușinați. Atâta diferență există între a se lăsa cineva influențat de o melodie de zidire sau de una perversă. Înțelepciunea unui tânăr în aceea se vede, după cum știe să caute ce este folositor. Căci ar fi rușinos ca cineva să aleagă pentru hrana trupului numai ce este folositor iar din știință, care este hrana sufletului, să nu țină seama, ci să înghită tot ce-i vine la îndemână. Cel

---

⁸¹ Prof. Const. C. Pavel, *art. cit.*, p. 320.

⁸² Johannes Quasten, *op. cit.*, pp. 214-215.

ce învață sau citește să nu se mărginească la a fi încântat de sfaturile sau exemplele frumoase, ci să transpună știința în viață, adică să împlinească virtutea⁸³.

Fără îndoială, marele arhipăstor capadocian este un apărător al credinței, însă credința sa nu a afectat într-un mod negativ cultura *clasică* care i-a fost insuflată încă din copilărie. Se comportă ca un adevărat *filosof* atunci când dezbate și combate o erezie, când lămurește consecințele unei afirmații, când descrie un adevăr, însă această filosofie nu-l îndepărtează: el este întotdeauna și pretundeni *oratorul* care rămâne alături de oameni, care știe să le vorbească și să-i îndrume. Tot acest ansamblu de calități remarcabile și întemeiate i-a îngăduit Sfântului Vasile să exercite într-un timp relativ scurt o influență considerabilă⁸⁴.

Sfântul Vasile cel Mare nu este singur în atitudinea lui pozitivă față de cultura antică. Sfântul Iustin Martirul și Filozoful vorbise mai înainte despre filosofie (în secolul al II-lea), arătând și unul din scopurile acesteia: *Nădăjduiam să văd pe Dumnezeu față de față: căci acesta este scopul filosofiei lui Platon*⁸⁵. Clement Alexandrinul amintește și el despre scopul filosofiei în viziune platoniciană: *Platon a spus că scopul filosofiei este asemănarea cu Dumnezeu*⁸⁶. Tot acest scriitor bisericesc acordă meritul filosofiei de a-i fi condus pe eleni la Hristos, așa cum Legea Veche i-a condus pe evrei: *Înainte de venirea Domnului, filosofia a fost necesară elenilor spre a-i conduce la dreptate; acum însă este folositoare pentru a ne conduce pe noi la evlavie. Filosofia este o pregătire intelectuală pentru cei care, prin demonstrație, dobândesc credința. Că spune Scriptura: «Să nu se poticnească piciorul tău!» (Prov., 3, 23). Pune pe seama pronieii lui Dumnezeu pe toate cele bune; atât pe cele pe care le au elenii, cât și pe cele ale noastre. Dumnezeu este cauza tuturor bunătăților; a unora, direct, cum este Vechiul și Noul Testament, a altora, indirect, cum este filosofia. Dar poate că și filosofia*

⁸³ Cf. Pr. L. Magheș-Văliug, *Atitudinea Sfântului Vasile față de cultură*, în rev. *Mitropolia Banatului*, Anul VII (1957), Nr. 10-12, pp. 56-57.

⁸⁴ F. Cayré, *op. cit.*, p. 404.

⁸⁵ Sf. Iustin Martirul și Filozoful, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, partea întâi, II, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, în col. *Părinți...*, vol. 2, Edit. I.B.M.-B.O.R., București, 1997, pp. 119-121.

⁸⁶ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. XIV, 95.1., traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, în col. *Părinți...*, vol. 5, Edit. I.B.-M.B.O.R., București, 1982, p. 364.

a fost dată direct elenilor atunci, înainte de a-i chema pe eleni, pentru că filosofia i-a condus pe eleni la Hristos, așa cum legea i-a condus pe evrei. Deci, filosofia pregătește mai dinainte, conducând pe cel ce este desăvârșit de Hristos. La fel spune și Solomon: «Îngrădește-te cu înțelepciunea și te va înălța (Prov., 4, 8) și va pune pe capul tău cununa desfătării» (Prov., 4, 9). Iar dacă întărești, ca și cu un zid, înțelepciunea prin filosofie și printr-o justă bogăție de idei, atunci o vei păstra nebiruită de sofști. Calea adevărului este una, dar ea se varsă din ale părți și alte curgeri de apă, ca într-un râu veșnic⁸⁷. Unul din Sfinții Părinți care, în omiliile sale, a avut replici dure la adresa lipsei de moravuri și a unor idei abracadabrante ale unor filosofi, atunci când a definit filosofia, a conchis de fapt unul din scopurile acesteia, pe lângă iubirea de înțelepciune: *Că aceasta este definiția filosofiei: să fii cu pricepere curat la suflet*⁸⁸. De aceea, iubitorii de înțelepciune n-au acoperit mintea cu mâncări, nici n-au rătăcit-o cu plăceri⁸⁹.

Dintre marii filosofi, Sfântul Vasile este atras mai mult de Platon. Cele mai multe referiri din opera acestui autor antic sunt din *Republica*, *Phaidon* și *Phedre*. Despre Platon vorbește și marele scriitor bisericesc Origen, care spune că *nu prea vedem operele lui Platon decât în mâinile celor pe care-i socotim învățați, pe când, de pildă, Epictet e admirat până și de oamenii din mulțime dornici să găsească în el o influență binefăcătoare. Departate de mine gândul de a-l critica pe Platon pentru că cei mai mulți dintre oameni au scos multe învățături folositoare din operele lui*⁹⁰. Însă în operele lor, Sfinții Părinți i-au îndemnat pe cei care citesc opere ale filosofilor antici să nu fie restrictivi, ci selectivi, să-și însușească doar ceea ce este de folos și ziditor de suflet și i-au prevenit că filosofia greacă este ca nuca; nu-i toată bună de mâncare⁹¹. La rândul său, Sfântul Grigorie de Nazianz îi recomandă tânărului Seleukos să studieze mai

⁸⁷ *Ibidem*, stromata I, cap. V, 28.1.-28.4., 29.1, 23.1., p. 25.

⁸⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, omilia LI, VI, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1994, în col. *Părinți...*, vol. 23, Edit. I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 597.

⁸⁹ Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea II, cap. I, 5.2., traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, în col. *Părinți...*, vol. 4, Edit. I.B.M.B.O.R., București, 1982, p. 231.

⁹⁰ Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VI-a, cap. II, studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodogae, în col. *Părinți...*, vol. 9, Edit. I.B.M.B.O.R., București, 1984, p. 371.

⁹¹ Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata I, cap. I, 7.3., p. 14.

întâi științele profane și după aceea Sfânta Scriptură⁹². În general, Sfinții Părinți nu condamnă filosofia antică în ansamblul ei, ci doar ceea ce contrazice dogma și morala creștină. Ei au fost, totuși, moderați în a aprecia cultura și filosofia antică, neologindu-le pe acestea în mod exagerat, pentru că pentru dânsii adevărata filosofie ce duce la viața veșnică este Evanghelia, căci ea conține adevărul deplin, revelat în mod supranatural de Însuși Hristos Domnul.

Biserica Ortodoxă și-a arătat aprecierea față de unii înțelepți antici prin zugrăvirea chipurilor lor pe pereții exteriori ai unor biserici, cum este de exemplu, la Biserica Sfântului Nicolae (Domnesc) din Iași.

Liturghia, molitvele și rugăciunile Sfântului Vasile cel Mare

Ca martor al activităților sale liturgice stă *Liturghia Sfântului Vasile*. Sfânta Liturghie ce-i poartă numele s-a păstrat, *cel puțin în elementele sale esențiale*, în nucleul său, căci în decursul timpului a suferit unele modificări⁹³. Ca și în cazul Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur, nu întreaga Liturghie care poartă astăzi numele Sfântului Vasile constituie opera personală a acestui Sfânt Părinte. De la el sau din epoca sa provine numai partea cuprinsă între lecturile biblice (Apostol și Evanghelie) și rugăciunea amvonului, parte care reprezintă elementul original, de provenință antiohiană (siriană) și capadociană în Liturghia noastră. Partea de la început (până la Apostol) și cea de la sfârșit, precum și unele cântări și rugăciuni din partea centrală a Liturghiilor Ortodoxe de astăzi (ca imnul *Unule-Născut, Sfinte Dumnezeule, Herwicul, Simbolul credinței și Axionul*, precum și ritualul Vohodului cel mare sau ieșirea cu Cinstitele Daruri) reprezintă *adaosuri posteroare epocii Sfântului Vasile sau dezvoltări proprii și mai târzii ale Liturghiei ortodoxe, dobândite în Bizanț*⁹⁴. Ceea ce aparține sigur Sfântului Vasile din formularul actual al Liturghiei care îi poartă numele este, în primul rând, *partea cuprinzând rugăciunile citite în taină de către preot (arbiereu) pentru sfințirea Darurilor*⁹⁵. Liturgistul român – Părintele Profesor

⁹² P.G., XXXVI, col. 1577.

⁹³ Andrew Louth, *op. cit.*, p. 295; vezi și Justo L. Gonzáles, *op. cit.*, pp. 310-311.

⁹⁴ Pr. Prof. Ene Braniște, *Sfântul Vasile cel Mare în cultul creștin*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 241-242.

⁹⁵ *Ibidem*, pp. 241-242.

Ene Braniște – precizează că era în Biserica veche obiceiul, păstrat multă vreme mai ales în Bisericile siriene, ca, în cadrul rânduielii fixe sau uniforme a Liturghiei creștine de pretutindeni, să se adopte rugăciuni personale pentru sfințirea Darurilor, adică anaforale elaborate de către unii din marii ierarhi, care erau și buni teologi și liturghisitori, cunoscuți prin pietatea ori prin cultura și viața lor morală și spirituală de înalt nivel ... Ca și alți contemporani ai săi, Sfântul Vasile a compus și el o anafora proprie, care pentru profunzimea teologică și pentru frumusețea literară a stilului, a fost acceptată cu vremea și generalizată în întrebuințarea tuturor Bisericilor Ortodoxe locale (naționale), fiind consfințită, alături de cea atribuită Sfântului Ioan Gură de Aur, ca un «textus receptus», adică definitiv și nemodificabil. *Autenticitatea ei este destul de bine confirmată de contemporani și de documente posterioare epocii Sfântului Vasile*⁹⁶.

Patrologul Otto Bardenhewer este de părere că *Liturghia Sfântului Vasile* a ajuns la noi în forma grecească a textului, precum și sub forma unei traduceri coptice. Pare sigur că Sfântul Vasile a redus la o formă și o ordine fixă rugăciunile și ceremonialele obișnuite ale Bisericii din Cezareea și că, în acest proces, a restrâns-o sau lărgit-o cu mai multă sau mai puțină libertate. Dar *nu mai este așa de ușor să decidem în ce măsură a exactității reproduce Liturghia reală dispozițiile și ordinul sfântului episcop, cu atât mai mult cu cât manuscrisele Liturghiei și chiar versiunile timpurii ale acesteia prezintă variații notabile*⁹⁷.

Divina Liturghie a Sfântului Vasile, utilizată în cadrul Bisericii Ortodoxe în duminicile Postului Paștelui și în posturile sărbătorilor, ca și la sărbătoarea Sfântului Vasile (1 ianuarie), în total, de zece ori pe an, reprezintă o *lungă invocare apofatică a barului lui Dumnezeu, înaintea de a se «îmbarca» într-o descriere amănunțită a istoricului mântuirii*⁹⁸.

Deci, caracteristicile ei primordiale constituie, precum am precizat, rezultatul muncii Sfântului Vasile însuși. Sfântul Vasile a rânduit și *Ceasuri*, adevărate ore ale *fântânilor cerești*, pentru ca orice credincios, de atunci, de după el și acum, să poată scoate cu bucurie *apa vie*, duh și viață din izvoarele mântuirii (Isaia 12, 3)⁹⁹. De la el

⁹⁶ *Ibidem*, pp. 242-243.

⁹⁷ Otto Bardenhewer, *op. cit.*, p. 280.

⁹⁸ Andrew Louth, *op. cit.*, pp. 294-295.

⁹⁹ Prof. N. Grosu, *Sfântul Vasile cel Mare – chip plin de bar și de lumină*, în rev. *Ortodoxia*, Anul XXXI (1979), p. 165.

ne-au rămas și frumoasele rugăciuni din *Pravila Sfântului Vasile cel Mare* și *Molitvele* ce se citesc de ziua numelui lui¹⁰⁰ și la anumite slujbe.

Legăturile Sfântului Vasile cel Mare cu Scythia Minor

Sfântul Vasile cel Mare a desfășurat o amplă activitate misionară nu numai în Capadocia, ci s-a ocupat și de situația creștinilor care se aflau în ținuturi mult mai depărtate, ca Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea), geto-daco-romanii, ca și de creștinii goți, care locuiau în răsăritul Munteniei de azi și în sudul Moldovei.

Creștinii din provincia Capadocia, din centrul Asiei Mici, se aflau, după cum ne informează Sfântul Vasile cel Mare, în legături directe cu creștinii din Scythia Minor sau Dacia Pontică (Dobrogea), precum și cu creștinii mai depărtați de nordul Dunării, din răsăritul Daciei Nord-Dunărene. Cunoaștem aceasta din scrisoarea 155 a Sfântului Vasile cel Mare, arhiepiscopul Cezareii Capadociei, din care reiese că Sfântul Vasile se afla în relații de prietenie cu Junius Soranus, guvernatorul sau comandantul militar al provinciei romane Scythia Minor (Dobrogea), numit în scrisoarea amintită *prea strălucitul guvernator (dux) al Scythiei, (Λαμπρότατος δούξ Σχθίας) care era creștin*¹⁰¹. Este bine cunoscută corespondența arhiepiscopului de Cezareea Capadocia cu Junius Soranus și cu Biserica din Scitia pentru a fi trimise în Asia Mică moaștele Sfântului Sava, care a fost înecat la 12 aprilie 373 de către goți în râul Museos, identificat cu Buzăul nostru.

Junius Soranus avea la Cezareea Capadociei o soră, nepoți și mulți prieteni, care se aflau în cele mai bune relații cu familia Sfântului Vasile cel Mare și cu prietenii acesteia. Junius Soranus, ruda și prietenul Sfântului Vasile cel Mare, se interesa personal și de situația creștinilor de la nordul Dunării din Dacia Carpatică, care se afla în legătură directă cu Dacia Pontică (Dobrogea).

¹⁰⁰ Preot Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Derwent, 2000, p. 114.

¹⁰¹ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Sfântul Vasile cel Mare și creștinii din Scythia Minor și Dacia Nord-dunăreană*, în vol. *Sfântul Vasile cel Mare. Încălzire la 1600 de ani de la săvârșirea sa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, pp. 378-381 et passim.

Sfântul Sava Gotul era, după cum spune actul său martiric, got de neam și trăia în Goția¹⁰², probabil de origine capadociană, cum afirmă unii cercetători¹⁰³.

Moaștele au fost trimise, după toată probabilitatea, în anul 373 sau 374 din Dacia nord-dunăreană, fie prin Scythia Minor, pe la Tomis, cum cred unii cercetători și istorici, fie mai de grabă prin Moesia Inferioară până la Tesalonic, cum ne lasă să înțelegem scrisorile 164 și 165 ale Sfântului Vasile cel Mare, prin care mulțumește arhiepiscopului Ascholius, tot un capadocian, pentru trimiterea lor.

Primind moaștele Sfântul Sava Gotul la Cezareea Capadociei, Sfântul Vasile mulțumește în două scrisori 164 și 165, prietenului și compatriotului său, arhiepiscopul Ascholius al Tesalonicului, în termeni foarte călduroși¹⁰⁴.

În decursul timpului, ideile Sfântului Vasile cel Mare au influențat monahismul românesc mai întâi prin Sfântul Nicodim de la Tismana († 1406), iar mai târziu, prin Paisie Velicicovski († 1794) ca și pe alte căi, astfel că viața monahală din Biserica Ortodoxă Română are un pronunțat caracter vasilian.

Alături de cinstirea cultică și folclorică a Sfântului Vasile cel Mare prin sărbători, cântări, iconografie, cuvântări, purtarea numelui său de către mulți români etc., poporul român l-a preamărit pe marele ierarh în colindele sale, creații născute din textul Scripturii și din sufletul cald și nobil al poporului român.

Pătruns de credința cea adevărată, acest Sfânt Părinte, pe care Dumnezeu ni l-a rezervat ca pe un mare dar, regăsește în aceasta o imensă bucurie sufletească. În viziunea lui, *scopul credinței este acela de a se uni și mai mult cu Dumnezeu, Care este Începutul și Sfârșitul, precum și de a intensifica asemănarea cu El*¹⁰⁵. Și iată că întâlnirea și unirea lui cu Dumnezeu în viața veșnică a survenit repede, la nici 50 de ani. Cu o sănătate zdruncinată, epuizat de muncă

¹⁰² *Martiriul Sfântului Sava Gotul*, I, 2, ed. R. Knopf și G. Krüger, *Ausgewählte Märtyreraten*, 3-e, Auflage, Tübingen, 1929, p. 119 cf. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *art. cit.*, pp. 384-385.

¹⁰³ V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 137.

¹⁰⁴ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *art. cit.*, pp. 381-384 s.q.

¹⁰⁵ G. Bardy, *Basile (Saint), évêque de Césarée de Capadoce*, în *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique. Doctrine et histoire*, Tome I, publié sous la direction de Marcel Viller, Beauchesne, Paris, 1932, col. 1282.

și chinuit de boală – Sfântul Grigorie de Nyssa sugerează că ar fi suferit de o afecțiune severă a ficatului¹⁰⁶ –, Sfântul Vasile a fost chemat la Domnul la 1 ianuarie 379.

Prin viața și lucrările sale, Sfântul Vasile cel Mare reprezintă cel mai elocvent tipul de arhieru dedicat cu totul Bisericii. El a exercitat o puternică și permanentă influență asupra gândirii și vieții creștine vreme de peste 16 secole.

---

¹⁰⁶ cf. P.G., XLVI, 797 B.

The Personality of Saint Basil the Great

Deac. Asist. Drd. Liviu PETCU

The triad of Basil of Caesarea, with his friend, Gregory of Nazianzus, and his brother, Gregory of Nyssa, called the Cappadocian Fathers (originally the Great Cappadocians) is a product of modern scholars, who have regarded as significant the family links, the geographical locality and their common theological commitment. It is not a traditional designation: the three Fathers of the fourth century singled out by the Church as universal teachers (Οικουμενικοί διδάσκαλοι) are Basil the Great, Gregory the Theologian, and John of the Golden Mouth, celebrated together on 30 January. We should perhaps pause before linking the Cappadocians too closely together: they had individual minds, although the courses of their lives were undoubtedly interwoven.

Basil was styled The Great even by his contemporaries, and he deserved the title for many reasons. He was Great as a exponent of Christian doctrine and as a homilist, greater, however, in practical life, as a prelate of the Church and a man of deeds. We may justly said that of the three Great Cappadocians Basil was the practical man, Gregory of Nazianzus the speaker and writer, Gregory of Nyssa the thinker. Concerning the talent, they may be said to complement one another: Basil was pre-eminently a man of action and government, Gregory of Nazianzus, an orator, Gregory of Nyssa, a philosopher. Of the three Basil was undoubtedly the most gifted.

On the morrow of his death Saint Basil was surnamed the Great. He well deserved the title by his intelligence, his eloquence, and his character. The Church has had very few men so richly gifted and well-balanced. It has been aptly said of Saint Basil that he was a Roman among the Greeks. His eloquence was less erudite and less glowing than that of Gregory Nazianzen; but his mind was more sound, judicious, and practical, and his speech more familial and simple. By force of character and born leadership, he exercised over his contemporaries a decisive influence.